

BRENNERINÆRINGEN I OPPLAND

Kari-Mette Avtjern
OPPLANDSARKIVET

Sluttrapport – Tilskudd til prosjekt – Privatarkiv - Brennerinæringen i Oppland

Opplandsarkivet har vært prosjekteier av «Brennerinæringen i Oppland». Denne sluttrapporten markerer avslutning av digitaliseringen, og at Opplandsarkivets sekretariat og tre av Opplandsarkivets avdelinger nå tar materialet videre for tilgjengeliggjøring og formidling via nett.

Mål og gjennomføring

Målet med prosjektet var at Opplandsarkivets avdelinger ved Mjøsmuseet, Lillehammer museum og Randsfjordmuseet skulle digitalisere og tilgjengeliggjøre arkivmateriale etter brennerinæringen i Oppland.

Prosjektet har vært gjennomført innenfor økonomiske rammer, planlagt tidsramme og arkivkatalogene er publisert på Arkivportalen.

Det er digitalisert materiale fra 13 arkiv, hvorav den ene bedriften var kombinert brenneri og bryggeri. Det eldste materialet som er digitalisert er fra 1846. Det nyeste er fra midt på 1990-tallet. Det er digitalisert protokoller, aksjebrev, tegninger, saksarkiv, avisutklipp og fotografi. I måltall utgjør dette i overkant av 9100 filer eller 178 GB (råfiler).

Med målrettet prosjektledelse, godt prosjektarbeid og et vellykket samarbeid med Fylkesarkivet i Oppland, har dette vært et prosjekt som har gitt gode resultater, bidratt til kunnskapsoverføring og gitt ny kunnskap og erfaring om digitalisering av private næringsarkiver.

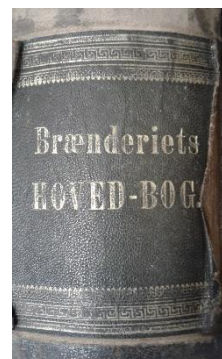
Historien om den store brennerinæringen i Oppland er nå tilgjengeliggjort for framtidig formidling og forskning.

Som en effekt av prosjektet har tre av Opplandsarkivets avdelinger muligheten til snart å kunne tilgjengeliggjøre arkiver på Digitalarkivet.

Resultater fra prosjektet

Opplandsarkivets sekretariat v/Mjøsmuseet og Opplandsarkivets avdelinger ved Mjøsmuseet, Lillehammer museum og Randsfjordmuseet fikk i november 2018 tildelt kroner 200.000 til disposisjon fra Arkivverket til prosjektet Brennerinæringen i Oppland. Den aktive fasen av prosjektet ble avsluttet i desember 2019, og starten av 2020 har gått med til etterarbeid knyttet til økonomi og rapportskrivning. Dette har vært Opplandsarkivets sitt første større samarbeidsprosjekt for å digitalisere og tilgjengeliggjøre privatarkiv.

Prosjektet var opprinnelig berammet til 300.000, men ble noe nedskalert da tilskuddet fra Arkivverket ble mindre enn summen det ble søkt om. Den økonomiske rammen ble kroner 252.000.

Før oppstart av prosjektet var det nødvendig for alle de tre privatarkivavdelingene å foreta en bedre ordning og katalogisering av privatarkivene. Arkivene har kommet inn til avdelingene siden 1980-tallet, og standard for ordning og katalogisering har endret seg over tid. Flere av arkivene består av forskjellige aksjoner, som var ordnet i ulik grad. Dette forberedende arbeidet ble gjort som egeninnsats fra museene.

Arkivavdelingene registrerte i Asta og la arkivkatalogene ut på Arkivportalen før digitaliseringen startet.

Da arkivene var ordnet på ny ble det, som vi antok, en problematikk om mulig mugg. Da brenneriene var i drift var det et fuktig og varmt klima i bygningene, og dette har påvirket papiret. Av hensyn til helse og miljø har hele arkivet på Lillehammer museum og enkelte protokoller fra de andre museene vært undersøkt for mugg. Dette var et oppdrag utført av Fylkesarkivet i Oppland. Arkivet på Lillehammer museum viste seg å være uten mugg, mens noen protokoller fra Mjøsmuseet var sterkt angrepet av mugg og måtte saneres. Disse protokollene vil publikum kun ha digital og ikke fysisk tilgang til.

Mjøsmuseet v/Opplandsarkivets sekretariat hadde arbeidsgiveransvar for prosjektmedarbeider, samt at sekretariatet også har hatt ansvar for økonomien og oppfølging av tilskudd. Randsfjordmuseets arkivar har vært prosjektleder og kontaktperson for prosjektmedarbeideren.

Nadya Koriakina ble ansatt som prosjektmedarbeider. Koriakina var kjent for Opplandsarkivet og Fylkesarkivet i Oppland, da hun har hatt flere ulike prosjektoppdrag. Hun har ikke tidligere gjort et digitaliseringsprosjekt, men hennes kjennskap til privatarkiv, ordningsarbeid og institusjonene var viktig kompetanse å ta med inn i prosjektet. Koriakina kunne raskt starte opp med oppdraget, med kun litt opplæring fra Fylkesarkivet.

Siden dette er Opplandsarkivets første større digitaliseringsprosjekt og materialet var variert, var gjennomføringen avhengig av lån av teknisk utstyr og opplæring av en kompetent arkivinstitusjon. Det ble derfor inngått avtale med Fylkesarkivet i Oppland, som er fylkeskoordinerende institusjon for arbeidet med privatarkiv i Oppland. Det ble gjort avtale om kontorplass, oppsett av nødvendig programvare, klargjøring av utstyr, tilgang til tre typer skannere, samt opplæring og veiledning for prosjektmedarbeider. Eksterne harddisker ble valgt for å lagre det digitaliserte materialet underveis i prosjektet. Lagring i fylkets sky-løsning ble for kostbart.

Fylkesarkivet har vært en kunnskapsrik og interessert samarbeidspartner, som villig har delt av egen kompetanse. Det har vært jevnlig kontakt med prosjektleder. I tillegg har det vært avholdt to fellesmøter for å vurdere kvalitet på skanningen, valg av filtype og oppsummering av arbeidet. Alle deltakende institusjoner har fått et kort kurs i bruk av filredigeringsprogram med tanke på videre bruk og tilgjengeliggjøring på Digitalarkivet eller andre publiseringsplattformer.

Underveis i prosjektet

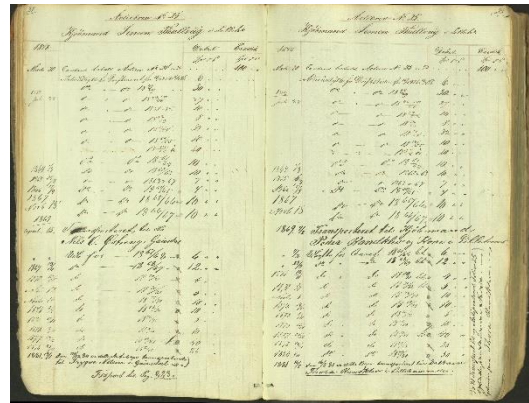
Underveis i prosjektet har vi ofte hatt oppe til vurdering: Hvor mye privatarkiv kan digitaliseres for 252.000 kroner, altså rammene for dette prosjektet?

Vi hadde i utgangspunktet et mål om å digitalisere alt i samtlige 13 privatarkiv fra brenneriene. Da de økonomiske rammene ble redusert med 48.000 kroner innså vi at dette ikke kunne gjennomføres. I ettertid ser vi at ytterligere 48 000 kr heller ikke ville vært nok til å digitalisere alt materialet.

Vår faglige vurdering, i samråd med Fylkesarkivet i Oppland, er at vi har valgt ut det materialet som mest sannsynlig vil interessere forskere og publikum. Originalmaterialet vil selvfølgelig ikke bli destruert. Dette er utelukkende analogt materiale som er returnert tilbake til arkivinstitusjonene etter digitalisering. Digital katalog er publisert, og det som ikke blir digitalisert vil være tilgjengelig ved arkivinstitusjonene

Prosjektmedarbeider har hele tiden hatt fokus på resultater, det vil si hvordan digitalisere mest kostnadseffektivt uten å gå på bekostning av kvalitet og helse. Hun har lest seg opp på bransjens utvikling, både brenneri og bryggeri, for å velge ut det materialet som best illustrerte bransjen, samfunnsutvikling og det som trolig vil være mest interessant for forskere og formidling.

Det ble satt opp en prioriteringsliste. For det første skulle noe fra alle de 13 arkivene digitaliseres. Det ble viktig å digitalisere det som representerer hele bransjens utvikling, dermed noe fra hele tidsperioden 1846-1990-åra. Det eldste materialet var begrenset, har stor historisk verdi og det ble bestemt at alt det skulle være med. Dette var materiale av typen regnskap, styreprotokoller og drankeprotokoller. Det var noe fotografi, men mest papirmateriale. Det var alt fra store protokoller, saksarkiv i mapper og små kladdebøker. For nyere og trykt materiale hvor digitalisering kunne foregå i bunskanner, ble det foretatt OCR-skanning. Videre, med tanke på tilgjengeliggjøring ble det valgt å digitalisere det som vi definerte som «visuelt», altså tegninger, blyanttegninger og fotografi (positiver). Det var forholdsvis lite av denne typen materiale, og dermed desto viktigere. Museene har kompetanse på digitalisering av fotografi, og for å spare midler og materialet utførte museene selv digitaliseringen av fotografiene. Noe materiale var skjørt og måtte digitaliseres for å sikre materialet. Dette gjaldt de eldste protokollene, og nevnte materialet som måtte muggsaneres.

Før oppstart var det nødvendig å ta noen tydelig valg i forhold til hvordan skanningen skulle gjennomføres med tanke på kvalitet og gjengivelse. Her ble valgene tatt utfra råd og erfaringer fra IKT-arkivar ved Fylkesarkivet.

Materialet ved Lillehammer museum avdeling Maihaugen ble digitalisert ved institusjonen, da de hadde bokskanner. Arkivene ved de andre to institusjonene ble transportert til Fylkesarkivet i Lillehammer.

Hvilke valg tok vi i forhold til selve skanningen? Dokumentet må se ut som det er. Det skal tettest opp mot det fysiske materialet. Derfor er også baksiden av brev ol er digitalisert.

Digitaliseringsstandarden ble anbefalt av IT-ansvarlig ved Fylkesarkivet i Oppland.

Vi møtte på alle utfordringer som fins ved digitalisering av privatarkiv. Materialet var som nevnt veldig ulikt i forhold til størrelse, tilstand og type, og digitaliseringen kunne ikke automatiseres i en digitaliseringsløype. Materialet i de 13 arkivene var veldig forskjellig og til dels fragmentert. Det var ikke mulig å legge opp lik digitaliseringsløype for noen av arkivene. Vi hadde møter i begynnelsen av prosjektet for å bli enig om forløp og resultater. Materialet var digitaliseringsvennlig i den forstand at det i liten grad fantes materiale der en må ta hensyn til personvern.

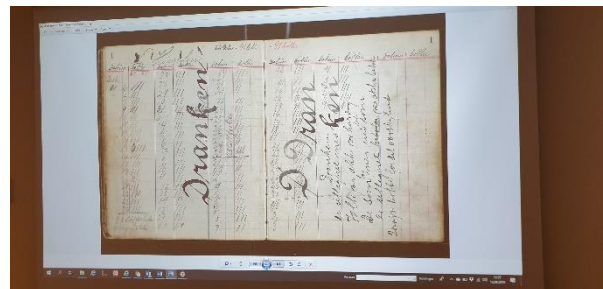
Arkivarene gjorde et utvalg og faglig vurdering. Det har vært viktig å vise variasjonen i arkivene og i brennerinæringen. Næringen viser tydelig at det lokale jordbruket ønsket å videreføre råvarene lokalt og utvikle brennerinæringen. Arkivene forteller om utvikling av brennerinæringen og industri lokalt og nasjonalt, alkohol- og jordbrukspolitik, bryggerivirksomhet, arbeidsliv, transportnæringen og tettstedsutvikling. Næringen ga ringvirkninger lokalt slik som etablering av drankefjøs, landhandleri, vaskeri, produksjon av eter til sykehusene, salg av brenneved og økt dyrehold.

I de største arkivene var serien regnskap betydelig. Eksempelvis Hadeland Brenneri bestod av mye regnskapsmateriale, både hovedregnskap og underregnskap. Deler av underregnskapet ble ikke sendt til digitalisering, da det ble vurdert til ikke å kunne gi noe viktig informasjon til formidling og forskning, slik som notatbøker ved inntekt av råvare som er uten navn.

Fylkesarkivet har fått det papirspisende insektet skjeggkre, noe to av museene ikke har. Ved returnering av arkivmateriale fra Fylkesarkivet var det nødvendig med nedfrysing for å hindre spredning.

Prosjektet videreføres og formidles

De tre arkivinstusjonene som deltar i prosjektet er alle i prosess med å melde instusjonen inn som registrator på Digitalarkivet. Alle har på sine arbeidsplaner i 2020 å legge ut hele eller deler av de digitaliserte brenneriarkivene. Sekretariatet i Opplandsarkivet vil bistå i arbeidet med påføring av metadata. Pr. april 2020 har Mjøsmuseet lagt ut noen serier.

Den eldste protokollen fra Lillehammer brenneri og bryggeri, som starter i 1846, er under transkribering ved hjelp av «Torsdagsvenner» på Lillehammer museum. Dette er viktig for at publikum flest skal kunne skjønne innholdet.

Prosjektet ble presentert i en Pecha Kucha på Fellesseminar for Museumsforum Innlandet om samtidsdokumentasjon 21. november 2019.

Brenneriarkivene og prosjektet ble presentert i en egen «Brenneri-adventskalender» på Opplandsarkivets Facebook side i desember 2019.

Prosjektleder og prosjektmedarbeider vil i løpet av 2020 lage artikler basert på erfaringene med digitaliseringsprosjektet. Den første skrives til Mjøsmuseets årbok.

Deltakerne i prosjektet vil delta på Norsk Akevittfestival på Gjøvik høsten 2020.

Prosjektleder skal holde foredrag under Brennerihistorisk seminar 12. desember 2020, Atlungstad.

Vi har godt samarbeid med Lillehammer mikrobryggeri som er historiske lokaler etter Lillehammer bryggeri. Materiale fra Lillehammer bryggeri og brenneri er stilt til disposisjon til ny kultursti i Lillehammer.

Vi håper å dele våre erfaringer via flere kurs, seminar og møteplasser.

Sluttregnskap

Inntekter		
Tekst	Leverandør/Kunde	Beløp
Tilskudd	Arkivverket	200 000
Tilskudd	Hoff SA	40 000
Tilskudd	Opplandsarkivet	12 000
Sum inntekter		252 000

Utgifter

Tekst	Leverandør/Kunde	Beløp	MVA beløp	Totalt
Ekstern harddisk	Monica Klomstadlien	1 259	0	
Ekstern harddisk	Randsfjordmuseet AS	1 099	0	
Emballasje transport	Johs. Olsen AS Norengros	1 917	479	
Bistand digitaliseringsprosjekt	Oppland Fylkeskommune	18 000	0	
Overføringer	Lønn	21 437	0	
Overføringer	Lønn	178 451	0	
Frysing arkiv	Sveum Fryseri AS	521	130	
Overføringer	Lønn, pensjon	7 383	0	
Transport arkiv	Randsfjordmuseet AS	2 129	0	
Muggsanering	Oppland Fylkeskommune	7 500	0	
Midler formidling	Opplandsarkivet	11 695	0	
Sum utgifter		251 391	609	252 000

Egeninnsats for de tre arkivavdelingene i Opplandsarkivet er ikke regnet inn i sluttregnskapet. Alle tre arkivarene har lagt ned betydelig egeninnsats i ordning av arkiv, legge arkivkataloger ut på Arkivportalen, i pakking og transport av arkiv, veiledning og bistand til prosjektmedarbeider, prosjektmøter og sikkerhetskopiering. Lillehammer museum har gitt gratis kontorfasiliteter og tilgang til bokskanner for prosjektmedarbeideren.

*I rapporten er Innlandet Fylkesarkiv omtalt ved det gamle navnet, Fylkesarkivet i Oppland, navnebyttet skjedde i sluttfasen av dette prosjektet.

Med hilsen

Kari-Mette Avtjern
Prosjektleder

Silje Cathrin Fylkesnes
Sekretariatsleder Opplandsarkivet